

УДК 338.439.5:339.562:658.821

З. М. КАПУСТА, А. В. ОГІЄНКО, М. М. ОГІЄНКО

м. Миколаїв

ogienkoalena@rambler.ru

УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ АПК НА РИНКАХ КРАЇН ЄС

Сучасний рівень розвитку агропромислового комплексу має недостатній рівень та характеризується низкою негативних тенденцій. Проблема якості та конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції є однією з основних проблем цивілізованого розвитку ринкових відносин в Україні. Успіх підприємства як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках залежить від конкурентоспроможності товару. Очевидно, що тільки товари високої якості матимуть попит на ринку; тому лише ті підприємства, які докладають значних зусиль щодо забезпечення якості продукції і її конкурентоспроможності, можуть успішно конкурувати й мати прибуток. В статті наведено основні фактори, що стримують розвиток конкурентоспроможності продукції АПК, та наведено рекомендації щодо підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної продукції АПК на європейському ринку за різними напрямками.

Ключові слова: конкурентоспроможність, АПК, фактори стимулювання, ЄС, ринок, управління, підприємство.

В умовах ринкової економіки та зростання конкуренції на ринку питання підвищення конкурентоспроможності продукції набуває дедалі більшої актуальності. Сучасні умови розвитку характеризуються поглибленням інтеграційних процесів, лібералізацією умов торгівлі сільськогосподарськими товарами, орієнтацією на зовнішні ринки, а також підвищеною увагою до якості продукції. Проблема конкурентоспроможності посідає одне з провідних місць в економічному аналізі різних суб'єктів господарської діяльності, що пояснюється об'єктивним посиленням міжнародної та внутрішньої конкуренції. У зв'язку з цим особливої актуальності набувають підвищення конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції [2].

Вагомий внесок у дослідження конкуренції та вивчення конкурентоспроможності підприємств агропромислового комплексу (АПК) зробили вітчизняні та іноземні вчені: І. Герчикова, Ж. Ламбен, М. Портер, Ю. Іванов, І. Кіщак, В. Топіха, А. Юданов та ін. Проте, багато проблем залишаються невирішеними [1, 4]. Серед них такі питання як підвищення конкурентоспроможності підприємств АПК, підвищення якості продукції, вдосконалення інфраструктури та ін.

Метою дослідження є визначення тенденцій розвитку експортно-імпортних операцій з агропродовольчою продукцією в Україні та розробка рекомендацій щодо посилення кон-

курентоспроможності аграрного сектору економіки України на зовнішніх ринках.

Сучасний рівень розвитку агропромислового комплексу має недостатній рівень та характеризується низкою негативних тенденцій, серед яких, зокрема, такі: недоотримання значної частини доходів виробниками сільськогосподарської продукції; утворення та збільшення негативного сальдо зовнішньої торгівлі сільськогосподарською продукцією та ін.

Проблема посилення конкурентоспроможності продукції АПК на європейському продовольчому ринку актуалізується з огляду на приєднання України до зони вільної торгівлі з ЄС, що призведе до перетворення вітчизняного ринку на ринок збуту європейського продовольства та продукції сільського господарства, зумовить поглиблення кризи в АПК і розвитку сільських територій та створить загрозу продовольчій безпеці держави.

Про низький рівень конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції на європейському продовольчому ринку свідчать: низька ефективність цієї галузі порівняно з іншими країнами; невідповідність структури українського експорту попиту країн ЄС на сільськогосподарську продукцію; невелика частка підприємств, сертифікованих згідно з міжнародними стандартами.

Значною мірою перешкоджають зміцненню конкурентоспроможності такі чинники,

як: низький рівень розвитку вітчизняної фінансово-кредитної системи; нерозвиненість інфраструктури АПК; недостатня гармонізація українських стандартів якості з міжнародними; недостатність державного цільового фінансування науково-прикладних розробок [5].

Найбільшу питому вагу вітчизняної аграрної продукції виробляють дрібні сільські домогосподарства. Проте цілеспрямована робота щодо впровадження науково обґрунтованих технологій утримання худоби, збалансованої годівлі, ветеринарного обслуговування, селекції в підсобних господарствах не ведеться, що призводить до того, що їх продукція не відповідає вимогам якості та безпеки в рамках угод СОТ та вимог ЄС і є неконкурентоспроможною.

Важливість та актуальність посилення конкурентоспроможності АПК України на європейському ринку пояснюється, серед інших, такими факторами, як:

- 1) підвищення цін на сільськогосподарську продукцію, внаслідок загострення світової продовольчої кризи та збільшення виробництва й використання біологічного палива, що обумовлює збільшення потенційного попиту на вітчизняну продукцію;
- 2) зростання попиту в європейських країнах на органічну продукцію, причому ціни на таку продукцію вищі на 20–50%, а для її виробництва в країнах ЄС використовується лише 3,5 % загальних сільськогосподарських площ;
- 3) лише 20 % виробленої в Україні аграрної продукції споживається в межах держави, а решту 80 % можна експортувати;
- 4) експорт сільськогосподарської продукції становить 21% усього експорту України до країн ЄС, причому країни ЄС є найбільшим імпортером сільськогосподарської продукції у світі;
- 5) низька мобільність та «старіння» сільського населення.

Про низький рівень конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції на європейському продовольчому ринку свідчить наступне [6].

1. Низька ефективність цієї галузі порівняно з іншими країнами – загрозливим, з точки зору продовольчої безпеки, можна вважати істотне зниження рентабельності основних видів продукції сільського господарства
2. Невідповідність структури українського експорту попиту країн ЄС на сільськогос-

подарську продукцію. Значні порівняльні переваги на ринках країн ЄС Україна має лише у торгівлі жирами, маслами тваринного й рослинного походження та зерновими культурами. Зважаючи на товарну структуру імпорту сільськогосподарської продукції країнами ЄС, вітчизняним аграрним підприємствам варто нарощувати експортний потенціал у таких галузях, як виробництво м'яса, насіння сояшника, вирощування фруктів, виробництво фруктових та овочевих консервів.

3. Невелика частка підприємств, сертифікованих згідно з міжнародними стандартами (наприклад, лише 2–4 % м'ясопереробних комбінатів, 34,6% молокопереробних підприємств володіють міжнародними сертифікатами), що обумовлено високою вартістю та складністю процесу одержання сертифікатів ISO чи HASSP (від 6 до 18 місяців), відсутністю процедури здобуття єврономера в Україні.
4. Низька якість продукції внаслідок того, що велика кількість сільськогосподарської продукції виготовляється дрібними приватними господарствами населення, які обмежені фінансовими, матеріальними, технологічними, інформаційними ресурсами.

Значною мірою перешкоджають зміцненню конкурентоспроможності вітчизняної продукції АПК на зовнішніх ринках такі чинники:

- низький рівень розвитку вітчизняної фінансово-кредитної системи;
- нерозвиненість інфраструктури АПК;
- недостатня гармонізація українських стандартів якості з міжнародними;
- низька капіталізація вітчизняних сільськогосподарських підприємств;
- переважно низький рівень спеціалізації функціонуючих господарств;
- недостатність державного цільового фінансування науково-прикладних розробок в аграрному секторі;
- недостатня активність державної політики щодо підтримки родючості ґрунтів;
- занепад вітчизняної машинобудівної галузі та обмеженість фінансових можливостей сільськогосподарських виробників;
- фактичне знищення кооперативних традицій.

Важливі заходи розвитку сільського господарства, які водночас забезпечують посилення конкурентоспроможності АПК, містяться у регуляторних актах Міністерства аграрної політики та продовольства України, постановках Кабінету Міністрів України, Державній цільовій програмі розвитку українського села на період до 2020 року, Програмі діяльності Кабінету Міністрів України «Український прорив: для людей, а не політиків». Проте в Україні відсутній єдиний нормативно-правовий документ (довготермінова стратегія), в якому закріплено механізм за-

безпечення конкурентоспроможності вітчизняної аграрної продукції з гарантіями державної підтримки.

Проаналізувавши проблеми підприємств АПК при виході на ринки країн ЄС, ми пропонуємо шляхи щодо вирішення цих проблем. З урахуванням наявних проблем, а також зарубіжного досвіду, доцільною є реалізація заходів у контексті підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної продукції АПК на європейському ринку за такими основними напрямками:

1) Гармонізація вітчизняних стандартів на сільськогосподарську продукцію згідно зі стандартами ЄС.

2) Збільшення експортного потенціалу вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції. Велике значення матимуть принципи екологічної чистоти та гуманного ставлення до тварин, покладені в основу вироблення таких товарів. У рамках промоційних програм необхідно організовувати виставки та проводити інформаційні кампанії, які робитимуть акцент на системах гарантування походження й відповідності продукції та її традиційних особливих якостей.

3) Налагодження сучасної інфраструктури аграрного ринку: створення інфраструктури для консалтингу, навчання та підвищення кваліфікації фермерів і сільськогосподарських спеціалістів; удосконалення «твердої» інфраструктури; створення мережі недержавних лабораторій з контролю якості та безпеки сільськогосподарської продукції; створення спеціалізованих банків для кредитування сільськогосподарських підприємств на пільгових засадах (під гарантії держави), а також лізингових установ.

4) Посилення кооперації господарств населення виробників сільськогосподарської продукції, а саме: проведення інформаційної політики, спрямованої на популяризацію кооперативної форми господарювання; розробки заходів щодо розвитку кооперативного руху та посилення його ролі в реформуванні економіки України; створення Державної агенції розвитку.

5) Налагодження співпраці між виробниками сільськогосподарської продукції та дослідними установами через: запровадження

грантових програм у вищих навчальних закладах; фінансування з державного бюджету наукових досліджень, підготовки та підвищення кваліфікації кадрів для виробничої та соціальної сфери села, інформаційно-консультаційного обслуговування; стимулювання розвитку територіально-виробничих та агротехнічних комплексів виробництва, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції, наукового обслуговування сільськогосподарських виробництв.

6) Використання позитивного досвіду країн ЄС у регулюванні ринку аграрної продукції в напрямі зміцнення конкурентоспроможності АПК.

Отже, формування ринкових відносин в аграрному секторі економіки України неможливе без здійснення відповідних економічних реформ та включення країни в світові інтеграційні процеси. Особлива роль при вирішенні цих проблем належить зовнішньоекономічній діяльності та вдосконаленню механізмів її регулювання.

Лише таким чином підприємства агропромислового комплексу України зможуть зайняти конкурентоспроможне місце на світовому ринку аграрної продукції та міцно закріпити свої позиції.

Список використаних джерел

1. Копистко О. В. Теоретичні основи конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції / О. В. Копистко // Економіка АПК. — 2010. — № 1. — С. 61—63.
2. Герчикова І. І. Формування конкурентних переваг сільськогосподарських підприємств в умовах глобалізації / І. І. Герчикова // Актуальні проблеми економіки. — 2010. — № 8. — С. 13—17.
3. Напрями посилення конкурентоспроможності АПК України на Європейському продовольчому ринку в умовах розширення зони вільної торгівлі [Електронний ресурс] / Н. Ю. Федоришин, Г. Я. Антонюк. — К. : НІСД; 2010.— Режим доступу : <http://www.niss.lviv.ua/analytics/88.htm>.
4. Портер М. Конкуренція: [Пер. с англ.]. — М. : Издательский дом «Вільямс», 2010. — 592 с.
5. Прокопєць Л. В. Складові підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств [Електронний ресурс] : ЧНУ ім. Федьковича / Л. В. Прокопєць. — Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpn/2011_7/37SPK.pdf.
6. Супіханов Б. К. Про підвищення конкурентоздатності аграрного виробництва в сучасних умовах / Б. К. Супіханов // Економіка АПК. — 2008. — № 5. — С. 11—15.

Z. KAPUSTA, A. OGIENKO, N. OGIENKO
Mykolaiv

AGRIBUSINESS COMPETITIVENESS MANAGEMENT ON EU MARKETS

The current level of agriculture is insufficient and is characterized by a number of negative trends. The problem of the quality and competitiveness of domestic agricultural products is one of the main problems of civilized market relations in Ukraine. The success of the company both in domestic and foreign markets depends on the competitiveness of goods. It is obvious that only high quality goods will be market demand; because only those companies that are making significant efforts to ensure product quality and competitiveness, can compete and make a profit. In the article the main factors hampering the development of the competitiveness of agricultural products, and provides recommendations for improving the competitiveness of agricultural products on the domestic European market in different directions.

Key words: competitiveness, agriculture, factors stimulus EC market, management, enterprise.

З. М. КАПУСТА, А. В. ОГИЄНКО, Н. Н. ОГИЄНКО
г. Николаев

УПРАВЛЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬЮ ПРЕДПРИЯТИЯ АПК НА РЫНКИ СТРАН ЕС

Современный уровень развития агропромышленного комплекса имеет недостаточный уровень и характеризуется рядом негативных тенденций. Проблема качества и конкурентоспособности отечественной сельскохозяйственной продукции является одной из основных проблем цивилизованного развития рыночных отношений в Украине. Успех предприятия как на внутреннем, так и на внешнем рынках зависит от конкурентоспособности товара. Очевидно, что только товары высокого качества будут востребованы на рынке; поэтому только те предприятия, которые прилагают значительные усилия по обеспечению качества продукции и ее конкурентоспособности, могут успешно конкурировать и иметь прибыль. В статье приведены основные факторы, сдерживающие развитие конкурентоспособности продукции АПК, и приведены рекомендации по повышению уровня конкурентоспособности отечественной продукции АПК на европейском рынке по разным направлениям.

Ключевые слова: конкурентоспособность, АПК, факторы стимулирования, ЕС, рынок, управление, предприятие.

Стаття надійшла до редколегії 06.05.2015